

DIONYSII CATONIS 3
DISTICHA
DE MORIBVS
AD FILIVM. Parte 63

Recognita de novo ad Metaphrasin & castigationes Iosephi Scaligeri.

à I. R. (ato (2))
In usum Scholarum. K

EDINBURGI,
Excudebat Andreas Hart. 1620.

PRÆFATI O

Cum brevissimis præceptis.

QUAM animadverterem, quam plurimos homines graviter errare in via morum, succurrendum & contulendum eorum opinioni fore existimavi, maximè, ut gloriose viverent, & honorem contigerent. Nunc te fili charissime docebo, quo pacto morem animi tui componas. Igitur præcepta mea ita legito, ut intelligas. Legere enim, & non intelligere, negligere est.

1 Taque Deo supplica.	In judicium adesto
Parentes ama	Convivare raro
Cognatos cole	Quod satis est dormi
Magistrum metue	Iusjurandum serva
Datum serva	Vino te tempera
Foro pare	Pugna pro patria
Cum bonis ambula	Nil temere credideris
Ad consilium ne acces-	Tu te consule
feris antequā voceris	Meretricem fuge
Mundus esto	Literas disce
Saluta libenter	Nihil mentire
Majori cede	Bonis benefacito
Minori parce	Maledicus ne esto
Rem tuam custodi	Existimationem retine
Verecundiam serva	Æquum iudica
Diligentiam adhibe	Parentes patientia vince
Libros lege	Beneficii accepti membr esto
Quæ legeris memento	Ad prætorium statu
Familiam cura	Consultus esto
Blandus esto	Vtere virtute
Irasci ab re noli	Iracundiam tempera
Neminem irriseris	Trocho lude
Miserum ne irriseris	Aleas fuge
Mutuum dato	Nihil arbitrio virium feceris
Cui des, videto	Minorem te ne contempseris

CATONIS

Aliena concupiscere noli. Conjugem ama. Liberos erudi. Patere legem, quam ipse tuleris.	Pauca in convivio lo- quere. Illud stude agere, quod ju- stum est. Amorem libenter fert.

Diltichorum de Moribus.

LIBER I.

Deus est animus, nobis ut carmina dicunt;
Hic tibi præcipue sic pura mente colendus.
Somnolentia vitanda.
plus vigila semper, ne somno deditus esto:
Nam diuturna quies, vitiis alimenta ministrat,
Cohibenda linqua.

Virtutem primam esse puta, compescere linguam:
Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Sibi ipsi conveniendum.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse:
Conveniet nulli, qui secum disidet ipse.

*Si vitam inspicias hominum, si denique mores,
Quum culpas alios, nemo sine crimine vivit.*

**Quæ nocitura tenes, quamvis sint chara, relinque,
Vtilitas opibus preponi tempore debet.**

Mores pro tempore mutandi.

Constans & levis, ut res expostulat, esto,
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Vxori non semper assentiendum.

Nil temere uxori de servis crede querenti,
Sèpè etenim mulier, quem conjunx diligit, odit.

Instandum corrections Amici.

**Cumque mones aliquem, nec se velit ipse moneri.
Si tibi sit charus, noli desistere coepitis.**

LIBER I.

Stulti verbis non vineuntur.

Contra verbosos noli contendere verbis:
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Amicus sibi quisque primus.

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus,
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.

Rumores spargere vixitum.

Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberis:
Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse loquutum.

Fides aliena non promittenda.

Spem tibi promissi certam promittere noli:
Rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur.

Judex quisque sui.

Cum te aliquis laudat, judex tuus esse memento:
Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.

Beneficiorum ratio.

Officium alterius multis narrare memento:
Atque aliis cum tu benefeceris, ipse filero.

Senio bene gesta referenda.

Multorum cum facta tenex & dicta recenses,
Fac tibi succurrant, juvenis que feceris ipse.

Suspicionis labes.

Ne cures, si quis tacito sermone loquatur.
Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.

In prosperis de adversis cogitandum.

Cum fueris foelix, que sunt adversa caveto:
Non eodem cursu respondent ultima primis.

Mors alterius non speranda.

Cum dubia & fragilis sit nobis vita tributa,
In morte alterius spem tu tibi ponere noli.

Amicus iu dono estimandus.

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus,
Accipito placide, plenè & laudare memento.

Paupertatis tolerans.

Infantem nudum cum te natura crearit:
Paupertatis onus patienter ferre memento.

CATONIS

Mors non formidanda.

Ne timeas illam, quæ vitæ est ultima finis,
Qui mortem metuit, quod vivit, perdit id ipsum.

Amicorum ingratitudo fugienda.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus,
Incusare Deum noli, sed te ipse coerce.

Frugalitas.

Ne tibi quid desit, quæsitis utere parce:
Vtque quod est serves semper tibi deesse putato.

Promissio iterata molesta.

Quod præstare potes, ne bis promiseris ulli:
Ne sis ventosus, dum vis bonus ipse videri.

Ars arte deludenda.

Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus,
Tu quoque fac simile: sic ars deluditur arte.

Blandiloquentia suspecta.

Noli homines blando nimium sermone probare,
Fistula dulce canit, volucrèm dum decipit aueps.

Liberi artibus instruendi.

Quum tibi sint nati, nec opes, tum artibus illos
Instrue, quo possint inopem defendere vitam.

Res quomodo estimanda.

Quod vile est carum, quod carum est, vile putato:
sic tibi nec cupidus, nec avarus habeberis ulli.

Culpata non facienda.

Quæ culpare soles, ea tu ne feceris ipse,
Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

Concedenda petenda.

Quod iustum est petito, vel quod videatur honestum,
Nam stultum est petere id quod possit iure negari.

Nota ignotum non commutanda.

Ignotum tibi tu noli præponere notis,
Cognita judicio constant, incognita casu.

Dies quisque supremus putandus.

Cum dubia incertis verisetur vita periclis,
Pro lucro tibi pone diem, quicunque laboras,

Obsec-

LIBER II.

Obscurandum amicis.

Vincere cum possis, interdum cede sodali,
Obsequio quoniam dulces retinentur amici.

Amicitia mutua officia.

Ne dubita, cum magna petas impendere parva;
His etenim rebus coniungit gratia charos.

Amicitia rixas odit.

Litem inferre cave, cum quo tibi gratia iuncta est,
Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Castigatio sine ira.

Servorum culpis, cum te dolor urget in iras:
Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Patientia vince.

Quem superare potes interdum vince ferendo:
Maxima enim morum semper patientia virtus.

Quasias sunt seruanda.

Conserua potius, quæ sunt iam parta labore:
Cum labor in damno est, crescit mortalis egestas.

Consulendum sibi in primis.

Dapsilis interdum notis, & charus amicis,
Cum fueris fœlix, semper tibi proximus esto.

LIBER II. PRAEFATIO.

TElluris si forte velis cognoscere cultus,
Virgilium legit: quod si mage nosse laboras
Herbarum vires, *Macer* has tibi carmine dicet,
Corporis ut cunctos possis depellere morbos.
Si Romana cupis & civica noscere bella,
Lucanum queras, qui *Martis* prælia dixit:
Si quis amare velis, vel discere amare legendo,
Nasonem petito, sin autem cura tibi hæc est.
Ut sapiens vivas, audi, quæ discere possis,
Per quæ semotum vitiis traducitur evum.
Ergo ades, & quæ sit sapientia, disce legendo.

De omnibus bene merendum.

Si potes, ignotis etiam prodeesse memento,
Vtilius regno est meritis acquirere amicos.

CATONIS.

Arcana non scrutanda.

**Mitte arcana Dei, cœlumque inquirere quid sit,
Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.**

Mortis timor gaudia pellit.

**Linque metum lethi, nam stultū est tempore in omni,
Dum mortem metuas, amittere gaudia vite.**

Iracundia cœienda.

**Iratus de re incerta contendere noli:
Impedit ira animum, ne possit cernere verum.**

Expendendum ubi opus est.

**Fac sumptum properè cum res desiderat ipsa:
Dandū etenim est aliquid, cum tēpus postulat aut res.**

Fortuna modica tutior.

**Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento:
Tuta mage est pippis, modico quæ flumine fertur.**

Occulta vita reticenda.

**Quod pudeat, socios prudens celare memento,
Ne plures culpent id quod tibi displicet uni.**

Occulta tandem revelantur.

**Nolo putas pravos homines peccata lucrari:
Temporibus peccata latent, sed tempore parent.**

Imbecillitas virtute compensatur.

**Corporis exigui vires contemnere noli,
Consilio pollet, cui vim natura negavit.**

Cedendum potiori ad tempus.

**Cui scieris non esse parem te, tempore cede,
Victorem à victo superari sepe videmus.**

Rixa dum cum familiaribus non esse.

**Adversus notum noli contendere verbis,
Lis minimis verbis interdum maxima crescit.**

Fortuna non querenda sorte.

**Quid Deus intendat noli perquirere sorte,
Quid statuat de te, sine te deliberat ipse.**

Luxus odium generat.

Invidiam nimio cultu vitare memento:

Quæ si non lœdit, tamen hanc sufferre molestum est.

Animus

LIBER II.

Animus non deponendus ob iniquum iudicium.

Esto animo fortis, cum sis damnatus iniçue,
Nemo diu gaudet, qui judice vincit iniquo.

Reconciliatis lis non reficanda.

Litis præteritæ noli maledicta referre,
Post inimicitias iram meminisse, malorum est.

Te ipsum neque lauda, neque culpa.

Ne tè collaudes, ne te culpaveris ipse:
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Parfimonia.

Vtere quæfitis parce, quum sumptus abundat,
Labitur exiguo, quod partum est tempore longa.

Supercilium non nunquam despouendum.

Insipiens esto, cum tempus postulat, aut res:
Scultitiam simulare loco prudentia summa est.

Neque prodigis, neque avarus.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento,
Crimen avaritie: nam sunt contraria famæ.

Loquaci parum credendum.

Noli tu quædam referenti credere semper,
Exigua iis tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Ebrius vim non accuset.

Quod potus peccas, ignoscere tu tibi noli,
Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis.

Amicis consilia credenda.

Consilium arcum tacito committe sodali:
Corporis auxilium medico committe fideli.

Successus malorum ne te offendat.

Indignos noli successus ferre moleste:
Indulget fortuna malis, ut lædere possit,

Futuros casus providendos.

Prospice, qui veniunt, hos casus esse ferendos,
Nam levius lædit, quicquid prævidimus ante,

Animus in adversis spes fovendus.

Rebus in adversis animum submittere noli,
Spem retine: spes una hominem nec morte relinquit.

Oportunitas

CATONIS

Oportunitas cum contingit tenenda.

Rem tibi quam noscet aptam, dimittere noli,
Fronte capillata, post est occasio calva,

Futura ex prateritis colligenda.

Quod sequitur specta, quodque imminet ante videto,
Illum imitare Deum, qui partem spectat utramque,

Vita ratio babenda.

Fortius ut maleas, interdum parcior esto:
Pauca voluptati debentur plura saluti.

Multitudini cedendum.

Judicium populi nunquam contempseris unus;
Ne nulli placeas, dum vis contemnere multos.

Valetudo curanda.

Sit tibi præcipue, quod primum est, cura salutis,
Tempora ne culpes, cum sit tibi caussa doloris.

Somnia non observanda.

Somnia nc cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilans sperat, per somnum cernit id ipsum.

L I B R I I I.

P R A E F A T I O.

Hoc quicunque voles carmen cognoscere Lector,
Quum præcepta ferat, quæ sunt gratissima vita;
Commoda multa feres, fin autem spreveris illud,
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.

Dandum esse operam literis.

Instrue præceptis animum, nec discere cesses:
Nam sine doctrina vita est quasi mortis imago.

Moribus captanda fama.

Fortunæ donis semper parere memento,
Non opibus bona fama datur, sed moribus ipsis.

Recte agendo aliorum linguam ne timeas,

Cum recte vivas ne cures verba malorum:
Arbitrii nostri non est, quid quisque loquatur.

Amici crimen celandum.

Productus testis, salvo tamen ante pudore,
Quancumque potes celato crimen amici,

Bla-

LIBER III.

Blandiloquentia suspecta.

sermones blandos, blasphemique cavere memento:
simplicitas veri fama est, fraus ficta loquendi.

Ignava vita fugienda.

Segnitiem fugito, quæ vitæ ignavia fertur;
Nam cum animus languet, consumit inertia corpus.

Animus fessus relaxandus.

Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

Malo animo neminem reprehendas.

Alterius dictum, aut factum ne carpseris unquam,
Exemplo simili ne te derideat alter.

Harceditas augenda.

Quod tibi sors dederit tabulis, suprema, notato,
Augendo serva, ne sis, quem fama loquatur,

Senectus sic munifica.

Cum tibi divitiae superant in fine senectæ:
Munificus facito vivas, non parcus amicis.

Verba attendenda non os leguentis.

Vtile consilium dominus ne despice servi,
Nullius senium si prodest, tempseris unquam.

Presenti utendum fortuna.

Rebus, & in censu, si non est, quod fuit antè,
Fac vivas contentus eo, quod tempora præbent.

Vxor spe dotis non querenda.

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis,
Nec retinere velis. si cœperit esse molesta.

Alieno sapere exemplo.

Multorum disce exemplo quæ facta sequaris,
Quæ fugias. Vita est nobis aliena magistra.

Nihil ultra vires.

Quod potes, id tentato: operis ne pondere pressus,
Succumbat labor, & frustra tentata relinquas.

Consentire videtur qui tacet.

Quod nosti haud recte factum nolito silere;
Ne videare malos imitari velle tacendo.

Rigor

CATONIS

Rigor favore temperandus.

Iudicis auxilium sub iniqua lege rogato,
Ipsæ etiam leges cupiunt, ut jure regantur.

Feras qua tua culpa pateris.

Quod merito pateris, patienter ferre memento;
Cumque reus tibi sis, ipsum te judice damna.

Multa legenda sed cum iudicio.

Multa legas facito; perlectis perlege multa,
Nam miranda canunt, sed non credenda poetæ.

Modeste in convivio loquendum.

Inter convivas fac sis sermone modestus,
Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

Iracundia uxorum non formidanda.

Conjugis iratæ nolito verba timere:
Nam lachrymis struit insidias dum foemina plorat.

Quæsitis utendum, non abutendum.

Vtere quæsitis, sed ne videaris abuti,
Qui sua consumunt, cum deest aliena sequuntur.

Mors non formidanda.

Fac tibi proponas mortem, non esse timendam:
Quæ bona si non est, finis tamen illa malorum est.

Vxor proba si loquax, ferenda.

Vxoris linguam, si frugi est, ferre memento:
Namque malū est, te nolle pati, hanc non posse tacere.

Pietas erga parentes.

Aequa diligit charos pietate parentes,
Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

L I B E R ' I I I I .

T R A F A T I O .

SEcuram quicunque cupis, perducere vitam:
Nec vitiis hæc rere animum, quæ moribus obsunt,
Hæc præcepta tibi semper relegenda memento,
Invenies aliquid, quo te nitare magistro.

Divitiarum contemptus.

DEspice divitias, si vis animo esse beatus:
Quas qui suspiciunt, mendicant semper avari,

Vivere

LIBER IIII.

Vivere ad naturam optimum.

Commoda naturæ nullo tibi tempore deerunt.
Si contentus eo fueris, quod postulat usus.

Res ratione regenda.

Cum sis incautus, nec rem ratione gubernes,
Noli fortunam, quæ nulla est, dicere cæcam.

Amor pecunia ad usum.

Dilige denarii, sed parce dilige formam,
Quam nemo sanctus, nec honestus captat ab ære.

In valetudine ne opibus parcas.

Quum fueris locuples corpus curare memento,
Æger dives habet nummos, se non habet ipsum.

Castigatio paterna ferenda.

Verbera cum tuleris, discens aliquando magistri,
Fer patris ingenium, quum verbis exit in iram.

Certa & utilia agenda.

Res age quæ profunt: rursus, vitare memento,
In quibus error inest, nec spes est certa laboris.

Libenter donandum.

Quod donare potes gratis, ne vende roganti:
Nam rectè fecisse bonis, in parte lucrorum est.

Suspicio statim expendenda.

Quod tibi suspectum est, confessim discute quid sit,
Namque solent primo quæ sunt neglecta, nocere.

Venus abstinentia cohibenda.

Cum te detineat Veneris damnsa voluptas,
Indulgere gulæ noli, quæ ventris amica est.

Homo malus sera pessima.

Cum tibi proponas animalia cuncta timere,
Vnum hominem tibi præcipio plus esse timendum.

Sapientia fortitudini preferenda.

Cum tibi prævalidæ fuerint in corpore vires,
Fac sapias: sic tu poteris vir fortis haberi.

Amicus cordis medicus.

Auxilium à notis petito, si forte laboras,
Nec quisquam melior medicus, quam fidus amicus.

Sacri.

CATONIS

Sacrificium spiritus contributus.

Cum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia est morte alterius sperare salutem.

Amicus ex moribus diligendus.

Cum tibi vel socium, vel fidum queris amicum,
Non tibi fortuna est hominis, sed vita petenda.

Avaritia vitanda.

Vtere quæsitis opibus: fuge nomen avari,
Quid tibi divitiae prosunt, si pauper abundas?

Voluptas inimica famæ.

Si famam servare cupis, dum vivis, honestam,
Fac fugias animo, quæ sunt mala gaudia vite.

Senectus etiam delirum ne irriseris.

Cum sapias animo, noli irridere senectam:
Nam quicunque senet, sensus puerilis in illo est.

Opes finæ, ars perpetua.

Disce aliquid: nam cum subiò fortuna recessit,
Ars remanet, vitamque hominis non deserit unquam.

Mores ex verbis cogniti.

Perspicito tecum tacitus quid quisque loquatur,
Sermo etenim mores, & celat & indicat idem.

Ars usi invanda.

Exerce studium, quamvis percepis artem;
Vt cura ingenium, sic & manus adjuvat usum.

Vita contempns.

Multum ne cures venturi tempora fati,
Non metuit mortem qui scit contemnere vitam;

Discendum & docendum.

Disce, sed à doctis, in doctos ipse docero:
Propaganda etenim rerum doctrina bonarum.

Bibendi ratio.

Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus,
Morbi causa mali, nimia est quæcunque voluptas.

Ne dannes quod probaveris.

Laudaris quodcunque palam, quodcunque probaris,
Hoc vide ne rursus levitatis crimis damnes.

Circum.

LIBER IIII.

Circumspectus utraque fortuna.

Tranquillis rebus quæ sunt adversa caveto:
Rursus in adversis melius sperare memento.

Studio crescit sapientia.

Discere ne cessa, curâ sapientia crescit,
Rara datur longo prudentia temporis usu.

Parce laudandum.

Parcè laudato, nam quem tu sæpè probaris,
Vna dies, qualis fuerit, monstrabit, amicus.

Discere ne pudeat.

Ne pudeat, quæ nec cieris te velle doceri.
Scire aliquid laus est: turpe est nil discere velle.

Rebus utendum ad sobrietatem.

Cum Venere & Baccho lis est sed juncta voluptas:
Quod blandum est, animo complectere, sed fuge lites,

Trifibis & tacitis non fidendum.

Demissò tacitos animo vitare memento,
Quæ flumen placidum est forsan latet altius unda.

Sors sorti conferenda.

Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum,
Alterius specta, quo sis discrimine peior.

Ultra vires nihil aggrediendum.

Quod potes id tenta: nam littus carpere remis,
Tutius est multo quam velum tendere in altum.

Cum incho inique non contendendum.

Contra hominem iustum pravè contendere noli,
Semper enim Deus iniustas ulciscitur iras.

Fortuna utraque aequa ferenda.

Ereptis opibus noli tu flere querendo,
Sed gaudie potius tibi quum contingit habere.

Ab amico quid ferendum.

Est jactura gravis, quæ sunt, amittere damnis,
Sunt quædam quæ ferre decet patienter amicum.

Tempori non confidendum.

Tempora longa tibi noli promittere vite,
Quocunq; ingrederis sequitur mors corpus ut umbra.

Deus.